

ԴԱՎԻԹ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Հայ-Ռուսական համալսարանի Իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի քաղաքագիտության ամբիոնի 4-րդ կուրսի ուսանող

ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ՉԵՎԱՓՈԽՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Սույն հոդվածում անդրադարձ է կատարվում «ինքնության քաղաքականություն» հասկացությանը, որը հայալեզու գրականության մեջ գրեթե չի կիրառվում: Քաղաքական գիտության արևմտյան և ռուսալեզու կոնստրուկտիվիստական հարացույցի խոսույթում այն կարևոր տեղ է զբաղեցնում՝ հաճախ նույնացվելով «ազգակերտում» տերմինի հետ: Հաստատված է, որ ինքնության քաղաքականությունը կարևոր է Հայաստանի Հանրապետության համար՝ իբրև նրա ռազմավարական զարգացման բաղկացուցիչ արդի սոցիալ-քաղաքական ձևափոխումների համատեքստում, քաղաքական և քաղաքացիական գիտակցության զարգացման տեսանկյունից:

Հիմնաբառեր- ինքնության քաղաքականություն, ազգակերտում, ինքնություն, ինքնության ձևափոխում, ազգային ինքնություն, էթնիկ ինքնություն, քաղաքացիական ինքնություն:

Արդի հասարակական և հումանիտար գիտություններում հատուկ տեղ են զբաղեցնում ինքնության հայեցակարգային ուսումնասիրությունները: Այդ ուսումնասիրությունները գնալով թափ են առնում և տարածվում, ինչը վկայում է ինքնության հայեցակարգի տեսական մեծ պոտենցիալի, ինչպես նաև դրա միջգիտաճյուղային նշանակության մասին, որը թույլ է տալիս հասարակական երևույթները դիտարկել միաժամանակ տարբեր գիտաճյուղերի լույսի ներքո: Եթե սկզբում ինքնության հետազոտությունները մշակվում էին հիմնականում փիլիսոփայական և հոգեբանական հարթության վրա, ապա հետագայում տարածվեցին սոցիոլոգիական հետազոտություններում, իսկ այնտեղից՝ մնացած հասարակական գիտություններում:

Այսօր ինքնության հայեցակարգը մեծ տարածում է գտել նաև քաղաքական գիտություններում: Այս տեսական կառույցը թույլ է տալիս նորովի և յուրահատուկ ձևով նկարագրել ու բացատրել քաղաքական կյանքի տարբեր երևույթներ ու գործընթացներ: Պատահական չէ, որ գիտական հանրությունը մեծ ուշադրություն է դարձնում ինքնության հայեցակարգի տեսական-մեթոդաբանական հնարավորությունների վրա: Այսպես, ռուսաստանյան քաղաքագիտական հանրության մի ստվար գանգված մի քանի տարի շարունակ ուսումնասիրում էր ինքնության հայեցակարգի կիրառելիության սահմանները քաղաքագիտական հետազոտություններում՝ արդյունքում հրատարակվեց «Ինքնություն» հանրագիտարանային հրապարակումը:

Քաղաքական գիտությունների համատեքս-

տում առաջնային նշանակություն են ձեռք բերում հասարակական խմբերի (հանրույթների) տարբեր բնույթի ինքնությունների հարաբերակցության հիմնահարցերը: Խոսքը, առաջին հերթին, գնում է այնպիսի հասկացությունների մասին, ինչպիսիք են՝ ազգային ինքնություն, էթնիկ ինքնություն, քաղաքական ինքնություն, քաղաքացիական ինքնություն, քաղաքակրթական-մշակութային ինքնություն, դավանաբանական ինքնություն և այլն: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում «ինքնության քաղաքականություն» հասկացությանը: Այս հասկացությունը առաջին պլան է մղվում հատկապես ավելի ու ավելի տարածվող կոնստրուկտիվիստական մոտեցման համատեքստում (Բ. Անդերսոն, Է. Գելներ, Է. Հոբսբաում, Ի. Սեմենենկո):

Հասարակական զարգացումը կոնստրուկտիվիստական որոշ հայեցակարգերում դիտարկվում է իբրև «նախագծերի» իրականացում: Հասարակական խավերը, շերտերը, ինչպես նաև ազգերն ու պետությունները դիտվում են իբրև ծավալվող նախագիծ: Արևմտյան հեղինակները, հենվելով հենց արևմտյան պատմական զարգացման փորձի վրա, գալիս են այն եզրակացության, որ «ազգը»՝ առաջին հերթին պետության կառուցողական գործունեության արդյունք է: Այդ իսկ պատճառով պնդում են, որ ոչ թե ազգն է կերտում պետությունը, այլ ընդհակառակը՝ պետությունն է կերտում ազգը: Այս գործընթացը այլ կերպ անվանում են՝ *ազգակերտման* (nation-building) գործընթաց:

Ազգակերտման գործընթացի հիմնական սուբյեկտը, ինչպես տեսնում ենք, պետությունն է, թեև

www.ardaradutyjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

այս կամ այն չափով այդ գործընթացին կարող են մասնակցել նաև այլ սուբյեկտներ: Այս գործընթացը, մի կողմից, ազգային պետության զարգացման, իսկ մյուս կողմից, պետական ազգերի կայացման գործընթացն է:

Արևմտյան քաղաքագիտության մեջ, որպես կանոն, օգտագործում են հենց «ազգակերտում» տերմինը, իսկ ժամանակակից ռուսական քաղաքագիտական խոսույթում հակված են օգտագործել «ինքնության քաղաքականություն» հասկացությունը: Նշենք, որ այս հասկացությունը արևմտյան գրականության մեջ հիմնականում օգտագործվում է իբրև սոցիալական փոքրամասնությունների յուրահատուկ (ռասայական, էթնիկ, կրոնական, գենդերային) ինքնության լեգիտիմացմանն ուղղված պայքարը և քաղաքականությունը արտացոլող հասկացություն: Սակայն, ռուսաստանյան հեղինակները ինքնության քաղաքականությունը դիտարկում են նաև իբրև պետական քաղաքականություն՝ միտված ազգակերտմանը³: Ինչպես գրում է պրոֆեսոր Վ. Աչկասովը. «Ինքնության քաղաքականության հիմնական ակտորը ազգային պետությունն է, որը սոցիալականացման ինստիտուտների (կրթական համակարգ, զինծառայություն, ՉԼՍ) և հանրային քաղաքականության գործիքների միջոցով անընդհատ մասնակցում է «ազգակերտմանը»⁴:

Միաժամանակ, մենք համամիտ ենք այն կարծիքի հետ, որ. «Ինքնությունը արդի աշխարհում չի կարող կերտվել ինչ-որ մեկ ակտորով», քանի որ «հենց որ այդպիսի ակտորը (պետությունը կամ վերազգային ինստիտուտը) սկսում է հավակնել գերակայող դերի, դա հանգեցնում է բողոքի՝ ընդդեմ առաջարկվող ինքնության, իբրև արհեստական կառույցի»: Հետևաբար, անհրաժեշտ է քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների և պետության կոնսենսուս:

Կոնստրուկտիվիստական մոտեցումը բավականին հաջող նկարագրում և բացատրում է ոչ միայն արևմտյան ազգերի և պետությունների ձևավորումն ու զարգացումը, այլև այժմ ընթացող ազգակերտման որոշ գործընթացներ: Խոսքը, առաջին հերթին, «նոր ազգերի» կայացման մասին է՝ Ղազախստանում, Ուկրաինայում, Ադրբեջանում և այլն: Այստեղ, իրոք, պետությունը օգտագործում է իր ողջ հնարավորությունները, որպեսզի իր տարածքում բնակվող տարբեր էթնիկ, լեզվական, դավանաբանական խմբերին ձուլի մեկ «քաղաքական» ազգի մեջ: Իսկ ռուսաստանյան իրականությունում ինքնության քաղաքականությունը դիտվում է իբրև պետության հատուկ քաղաքականու-

թյուն՝ ուղղված բազմազգ կայսրությունում վերագալին «ռուսաստանյան քաղաքացիական ազգի» կերտմանը⁶:

Արևմտյան իրականությունում պետության կողմից իրականացվող ինքնության նման քաղաքականության քայլերը հիմնավորվում են հետմոդեռնիստական արժեհամակարգի համատեքստում հասարակության ատոմականացման գործընթացով, որը սպառնալիք է կոլեկտիվ ինքնությունների համար: Այս համատեքստում, օրինակ, մշակվեց բրիտանացի սոցիոլոգ Ջիզմունտ Բաումանի «անհատականացման հասարակության» հայեցակարգը, որտեղ հեղինակը պնդում է, որ տեղի է ունենում «հանրային շահի իմաստագրկում», «քաղաքացիության գաղափարի էրոզիա և հաջորդական դեգրադացում»⁷:

Ըստ արդի նորվեգացի քաղաքագետ և սոցիալական մարդաբան Իվեր Նոյմանի, ազգակերտման գործընթացներում, որպես կանոն, օգտագործվում է Ուրիշի կերպարը, նրան հակադրվելը⁸: Ի. Նոյմանը բացահայտում է այս մեխանիզմի կիրառումը եվրոպական ինքնությունների կայացման գործընթացում: Այսօր ինքնության կերտման այս տեխնոլոգիան առատորեն կիրառվում է, օրինակ՝ հետխորհրդային տարածքում՝ Ուկրաինայում ռուսական ինքնությանը հակադրվելով, Ադրբեջանում՝ հայկական ինքնությանը և այլն: Այս դեպքերում նշված տեխնոլոգիան դրսևորվում է իր ծայրահեղ ձևերով, միստիֆիկացման և առասպելականացման միջոցով Ուրիշը ներկայանում է իբրև չարիքի մարմնավորում:

Ինչպես հայտնի է, սեփական արտաքին քաղաքականությունը լեգիտիմացնելու և ազգային ինքնության «մեսիական» բնույթը ամրապնդելու համար նման տեխնոլոգիան առատորեն կիրառում է նաև ԱՄՆ-ն: Մի կողմից՝ հակառակորդներին «սատանայականացնելու» հնարը, մյուս կողմից՝ սեփական պետության առաքելությունը չարիքի դեմ պայքարող հռչակելը, կազմում են ամերիկյան ռազմավարական մշակույթի կարևորագույն բաղադրատարրերը: Հայկական ինքնության կերտման գործընթացում նման տեխնոլոգիա նույնպես կիրառվել է, օրինակ՝ V դարում պարսից զավթողականությանը դիմակայելու պայմաններում: Չարագացման արդի փուլում այս երևույթը արտահայտվում է թուրքական ու ադրբեջանական ինքնությունների նկատմամբ, սակայն, բավականին մեղմ ձևով: Մեր կարծիքով, այսօր խիստ կարևոր է ունակ լինել առանձնացնել սեփական պատմության և հոգեկերտվածքի մեջ այն Ուրիշը, որը խոչընդոտում է զարգացմանը. առաջ ընթանալ՝ հակադրվե-

լով դրան: Խոսքը, նախ և առաջ, հայ ազգի իբրև գոհի ընկալման, իսկ ազգային պատմության՝ իբրև գոյատևման, ինչպես նաև, մեկուսացված, գետոյական կերպարի հաղթահարման մասին է:

Հայկական քաղաքագիտական գրականության մեջ «ինքնության քաղաքականություն» հասկացությունը գրեթե բացակայում է¹⁰: Ավելին, հայկական իրականության մասին խոսելիս և՛ գիտական, և՛ նույնիսկ հրապարակախոսական տիրույթում գրեթե չի օգտագործվում անգամ «ազգակերտում» հասկացությունը: Ընդ որում, խոսում են *պետականաշինության, բանակաշինության* և այլ կառուցողական գործընթացների մասին, սակայն, ոչ ազգակերտման: Դա, ըստ երևույթին, պայմանավորված է մի քանի հանգամանքով: Նախ, անհրաժեշտ է նշել, որ հայկական գիտական-հրապարակախոսական տիրույթում և նույնիսկ հոգեկերտվածքում ազգը, որպես հանրույթ, հնարավոր է նաև սեփական պետությունից դուրս և անկախ, ի տարբերություն արևմուտքի, որտեղ այն հնարավոր է միայն կայացած ազգային պետության պայմաններում: Փաստորեն, ազգը ընկալվում է ոչ այնքան իբրև քաղաքական, որքան քաղաքակրթական-մշակութային երևույթ: Բացի այդ, պետք է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ ժամանակակից Հայաստանի Հանրապետությունը միաէթնիկ է իր բնակչության կազմով: Եվ, քանի որ, ազգն էլ նույնացվում է էթնիկ միավորի հետ, ապա ինքնության հատուկ քաղաքականության անհրաժեշտություն պարզապես չի դիտարկվում:

Մենք չենք վիճարկում հայ ազգի էթնո-քաղաքակրթամշակութային բնույթը: Միաժամանակ, համարում ենք, որ նույնիսկ այդ պարագայում չի բացառվում կոնստրուկտիվիստական մեթոդաբանության կիրառումը: Ավելին, մենք համամիտ ենք այն տեսակետի հետ, որ հայ ազգի էթնո-մշակութային մոդելը, որը ձևավորվեց V-VII դարերում հենց նմանատիպ ինքնության քաղաքականության (կամ ազգակերտման քաղաքականության) արդյունք էր: Պարզապես այդ քաղաքականության հիմնական սուբյեկտը (ակտորը) ոչ թե պետությունն էր, որը հայերը կորցրեցին V դարի սկզբին, այլ՝ Հայ եկեղեցին, մշակութային վերնախավը, նախարարական տները:

Մեթոդաբանական ելակետի առումով մենք ընդունում ենք այն դրույթը, որ. «Ազգային ինքնությունը ոչ թե կարծրացած երևույթ է, այլ գտնվում է անընդհատ զարգացման մեջ, որը տեղի է ունենում կամ ինքնաբուխ և տարերայնորեն, կամ կրում է ծրագրային-ռազմավարական բնույթ»¹²: Իհարկե, պետք է հստակ տարանջատել ինքնության գուտ

արհեստական կերտման փորձերը ռազմավարական զարգացման քաղաքականությունից: Թե ինչ կոնկրետ խնդիրներ է լուծում ինքնության քաղաքականությունը, պայմանավորվում է տարաբնույթ գործոններով՝ բնակչության էթնիկ և դավանաբանական կազմով, սոցիալական բևեռացման աստիճանով, արտաքին սպառնալիքների առկայությամբ, աշխարհաքաղաքական տեղաշարժերով, քաղաքական մշակույթի մակարդակով և այլն: Այդ քաղաքականության համար խիստ կարևոր է նաև ապագայի տեսլականը, որին ձգտում են տվյալ պետությունը և հասարակությունը:

Ջարգացման արդի փուլում ինքնության քաղաքականությունը մեր իրականության մեջ ավելի է արդիականանում: Նախ, դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ Հայաստանի Հանրապետությունը, փաստորեն, հավակնում է լինել ամբողջ հայության պետություն, իր վրա վերցնելով նաև հայկական Սփյուռքի պահպանման, Հայաստանի Հանրապետության հետ դրա ինտեգրման ապահովումը: 2007 թվականին ընդունված «ՀՀ Ազգային անվտանգության ռազմավարության» մեջ արձանագրվում է. «Սփյուռքի ազգամշակութային ինքնության թուլացումը, Հայաստան-Սփյուռք կապի թուլացումը, փոխհարստացնող շփման բացակայությունը կարող են վտանգ հանդիսանալ Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության հիմնարար արժեքների համար»¹³: 2019 թվականի օգոստոսի 27-ին կայացած ՀՀ ԱԳՆ կենտրոնական ապարատի և օտարերկրյա պետություններում ՀՀ դիվանագիտական ծառայության մարմինների ղեկավարների ամենամյա համաժողովի ժամանակ հռչակված ՀՀ արտաքին քաղաքականության հիմնական երեք սկզբունքներից մեկը՝ *համահայկականության* սկզբունքն է, որը ենթադրում է. «Հայկական դիվանագիտության կողմից Հայաստանի Հանրապետությունը, Արցախը և աշխարհասփյուռ հայությունը, որպես մեկ միասնական միավոր դիտարկելու անհրաժեշտությունը, դրանից բխող միասնական ազգային օրակարգով»¹⁴: Սակայն, ՀՀ ինքնության քաղաքականության այս շերտի ուսումնասիրությունն առանձին լայնածավալ հետազոտության խնդիր է և սույն հոդվածի շրջանակներում մենք դրան չենք անդրադառնա: Այստեղ մենք կփորձենք դիտարկել մեկ այլ շերտ՝ ինքնության քաղաքականության նշանակությունը Հայաստանի Հանրապետությունում քաղաքացիական հասարակության կայացման և ազգային պետության կերտման տեսանկյունից:

Հարյուրամյակների ընթացքում սեփական պետության բացակայության պայմաններում գոր-

www.ardaradutyjournal.com

ծառնում էր հայ ազգի մշակութային-դավանաբանական մոդելը: Այն թույլ էր տալիս պահպանել ազգային ինքնությունը և միասնությունը՝ նույնիսկ աշխարհասփյուռ վիճակում: Այն ժամանակ, երբ եվրոպական ժողովուրդները սկսեցին կերտել սեփական ազգային պետությունները, Հայաստանը ներառված էր արևելյան կայսրությունների մեջ՝ Օսմանյան Թուրքիա և Սեֆյան Պարսկաստան, որտեղ սկզբունքորեն հնարավոր չէր քաղաքացիական մշակույթի զարգացումը: Նույնիսկ Արևելյան Հայաստանի մի մասի ներառումը Ռուսական Կայսրության մեջ չփոխեց իրավիճակը: Պահպանվելով իբրև հայ՝ մշակութային-դավանաբանական առումով, հայերը այդպես էլ չդարձան քաղաքացիական ազգ: Խորհրդային Միությունը, որի մեջ ներառվեց հայության մի մասը 70 տարով, թեև որոշ առումով նպաստեց նրա քաղաքական գիտակցության զարգացմանը, սակայն, հիմնված լինելով վերազգային կոմունիստական գաղափարախոսության վրա, այս կայսրությունը նույնպես չէր կարող նպաստել ազգային-քաղաքացիական մշակույթի ձևավորմանը:

Գարաբաղյան շարժումը, հասարակական կյանքի ժողովրդավարացման պահանջները և անկախ պետականության վերականգնման ձգտումը 1988-1991 թվականներին, թվում էր՝ պետք է վերջապես նպաստեին սեփական ազգային պետության կայացմանը: Եվ իրոք, անկախության տարիներին բավականին ինտենսիվ աշխատանք տարվեց պետականաշինության առումով՝ ձևավորվեցին քաղաքական համակարգի ինստիտուտներ, կայացավ ու զարգացավ նորմատիվ դաշտը և այլն: Սակայն, մեր կարծիքով, քաղաքական համակարգի համակարգաստեղծ մի ենթահամակարգ՝ քաղաքական մշակույթը, կարծես թե զարգացման այս գործընթացում անտեսվեց: ԽՍՀՄ միակ բացարձականացված գաղափարախոսության մերժումը հանգեցրեց ամբողջական ապագաղափարախոսացման, ինչի արդյունքում՝ ձևավորվող ազգային պետության նոր գաղափարախոսական հիմքերը այդպես էլ չմշակվեցին:

Գաղափարախոսությունը, նախ և առաջ, հիմնարար արժեքների համակարգ է, որը հիմք է հանդիսանում ծրագրային զարգացման համար: Նման արժեքների բացակայությունը, այլ պատճառների հետ մեկտեղ, հանգեցրին նրան, որ այդպես էլ չմշակվեց ազգային երկարաժամկետ զարգացման ռազմավարական հայեցակարգ, որի բաղկացուցիչներից պետք է լինեին քաղաքացիական հասարակության զարգացման հայեցակարգը: Արդյունքում, զանգվածային քաղաքական գիտակցություն

ընդ զարգանում էր տարերայնորեն, ինչը դարձավ քաղաքացիական հասարակության կայացման կարևոր խոչընդոտներից:

Իշխման ավտորիտար ձևերի տարածման պայմաններում հասարակությունը սկսեց աստիճանաբար օտարվել սկզբից պետական իշխանությունից, հետագայում՝ նաև հանրային քաղաքականության այլ ինստիտուտներից, այդ թվում՝ քաղաքական կուսակցություններից: Արդյունքում՝ հասարակությունն սկսեց ինքնաբուխ կերպով ինքնակազմակերպվել, ինչի դրսևորումներն էին 2012-2018 թվականների հասարակական-քաղաքական շարժումները¹⁵:

Այս ամենն ակնհայտորեն ցույց է տալիս, որ պետությունն իր զարգացման ծրագրերում այդպես էլ չգիտակցեց, որ ազգակերտումը չի կարելի ըմբռնել զուտ էթնիկ միավորի զարգացման իմաստով, որ դա նաև քաղաքացիական հասարակության զարգացման գործընթաց է, ինչը, իր հերթին, պետականակերտման կարևորագույն բաղկացուցիչն է:

Միայն 2016 թվականի ապրիլյան պատերազմից հետո պետական իշխանությունը փորձ կատարեց մշակել զարգացման ռազմավարական նախագիծ, որը պարունակում էր ինքնության քաղաքականության որոշակի տարրեր: Խոսքը «Ազգ-բանակ» ծրագրի մասին է: Սակայն անհրաժեշտ է նշել, որ այն ուղղված էր արտաքին անվտանգության մարտահրավերներին, բայց ոչ քաղաքացիական հասարակության ներքին զարգացմանը: Այդ իսկ պատճառով միակողմանի բացարձականացվում էր բանակի՝ իբրև հետագա զարգացման առաջնային ինստիտուտի դերը, իսկ քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների նշանակությունն ընդհանրապես անտեսված էր, ինչը կարող էր հանգեցնել հասարակական կյանքի միլիտարիզացմանը: Նշենք նաև, որ սույն ծրագիրը դեկլարատիվ բնույթ ուներ և այդպես էլ նրա բովանդակությունը չբացվեց:

«Թավշյա հեղափոխությունից» հետո իշխանական նոր վերնախավը հռչակեց, որ Հայաստանի Հանրապետության և՛ ընդհանուր, և՛ հասարակական կյանքի առանձին ոլորտների զարգացումը պետք է կրի ռազմավարական բնույթ: Նոր իշխանությունները ձեռնամուխ եղան նոր ինստիտուցիոնալ և նորմատիվ փոփոխությունների: Մենք համարում ենք, որ ռազմավարական զարգացման կարևորագույն բաղկացուցիչը պետք է լինի նաև ինքնության քաղաքականությունը, որը պետք է կրի ծրագրային և համակարգված բնույթ:

Մեր կարծիքով, Հայաստանում առկա է

ինքնության որոշակի ճգնաժամ, որը արտահայտվում է հայության, մի կողմից, իբրև մշակութային-դավանաբանական ամբողջի, իսկ մյուս կողմից, իբրև «պետական ազգի» հարացույցերի բախման մեջ: Դա, նախ և առաջ, պայմանավորված է քաղաքական մշակույթի և քաղաքացիական գիտակցության զարգացման ցածր մակարդակով, ինչն առաջին հերթին խոչընդոտում է քաղաքական, սոցիալական ինստիտուտների արդյունավետ գործառնմանը: Հենց այս համատեքստում է արդիականանում Հայաստանի Հանրապետությունում ինքնության քաղաքականության անհրաժեշտությունը: Ովքեր չեն ընդունում նման քաղաքականության անհրաժեշտությունը, փաստարկելով, որ Հայաստանը միաէթնիկ պետություն է, փաստորեն, չեն իմաստավորում, որ դասական ազգային պետության պարագայում ազգային ինքնությունը չի հանգում էթնիկ ինքնությանը, այլ ենթադրում է պետական-քաղաքական և քաղաքացիական ինքնության շերտ: Այս համատեքստում մենք համաձայն ենք այն մտքի հետ, որ. «Ազգային ինքնությունը որոշում է մարդու պատկանելիությունը ազգին իբրև քաղաքական համակեցություն:»¹⁶ : Մենք համամիտ ենք այն կարծիքի հետ, որ մշակույթն է (իբրև արժեքների համակարգ) այն սուսինձը, որն ամրացնում է ցանկացած ինքնություն: Եթե քաղաքակրթական առումով այդ արժեքների կուռ համակարգը դարերի ընթացքում ապահովել է հայ ազգի ինքնա-

տիպ ինքնությունը, ապա ազգային պետության կերտման ներկա փուլում առաջին պլան է մղվում քաղաքացիական մշակույթի արժեքների համակարգը: Այս համատեքստում մենք ընդունում ենք այն միտքը, որ արդի աշխարհում «հենց քաղաքացիական քաղաքական մշակույթն է ամրացնում ազգը, ապահովելով նրան փրուզումից, երաշխավորում է նրա հաջորդական գոյությունը ժամանակի մեջ»¹⁷ :

Այսպիսով, ընդունելով, որ ազգակերտումը պետական շինարարության անբաժան մասն է և իրենից ներկայացնում է անընդհատ գործընթաց, համարում ենք, որ Հայաստանի Հանրապետության ռազմավարական զարգացման կարևորագույն բաղկացուցիչը պետք է լինի ինքնության քաղաքականությունը: Չարգացման ներկա փուլում այդ քաղաքականությունը, նախ և առաջ, պետք է միտված լինի քաղաքացիական ինքնության զարգացմանը՝ նպատակ ունենալով համադրել ազգային-մշակութային արժեքները քաղաքացիական արժեքների հետ: Այս գործընթացում առաջնային նշանակություն է ձեռք բերում քաղաքացիական սոցիալականացումը, ընդհանրապես, և քաղաքացիական կրթությունը, մասնավորապես:

¹ Идентичность: личность, общество, политика. Энциклопедическое издание / Отв. Ред. И.С. Семенов / ИМЭМО РАН. М.: Издательство «Весь мир», 2017.

² Ачкасов В.А. Этнополитология. М.: Издательство Юрайт, 2014. С. 102.

³ Семенов И.С. Политика идентичности // Идентичность: личность, общество, политика. Энциклопедическое издание / Отв. Ред. И.С. Семенов / ИМЭМО РАН. М.: Издательство «Весь мир», 2017. С. 648.

⁴ Ачкасов В.А. Проблемы политики национальной идентичности в современном мире // Проблемы национальной идентичности в контексте современной глобализации: материалы международной научной конференции 3-4 ноября 2017г. - Ер.: 2017. С. 24.

⁵ Политическая идентичность и политика идентичности. Т. 2: Идентичность и социально-политические изменения в XXI веке/ отв. Редактор И. С. Семенов. М.: РОССПЭН, 2012 С. 94.

⁶ Тишков В.А. Российский народ: книга для учителя. М., 2010. С. 6.

⁷ Бауман З. Индивидуализированное общество. М.: Логос, 2002.

⁸ Нойман И. Использование «Другого». Образы Востока в фромировании европейских идентичностей. М.: Новое издательство, 2004.

⁹ Иванов О. Американская стратегическая культура // Обозреватель-Observer. N 2, 2007. СС. 91-92.

¹⁰ Բաղադրությունն են կազմում Հ. Մարգարյանի որոշ հրատարակումներ: Саркисян О.Л. Армянская община России в контексте политики идентичности Российской Федерации и Республики Армения // Армяне юга России: история, культура, общее будущее: Материалы III Международной научной конференции (г. Ростов-на-Дону, 30-31 мая 2018г.

[отв. ред. акад. Г.Г. Матишов]. Ростов-на-Дону, Издательство ЮНЦ РАН, 2018. Саркисян О.Л. N 29 (N 2/2018).

¹¹ Саркисян О.Л. Армянская община России в контексте политики идентичности Российской Федерации и Республики Армения. С. 170.

¹² Саркисян О.Л. Некоторые постулаты исследования национальной идентичности в контексте современных социально-политических и культурно-цивилизационных трансформаций. // Вестник РАУ: гуманитарные и общественные науки. N 23 (N 2/2016). С. 43.

¹³ Հայաստանի Հանրապետության Ազգային անվտանգության ռազմավարություն // <https://www.mfa.am/filemanager/Statics/Doctrinarm.pdf>

¹⁴ ԱԳ նախարար Չոհրաբ Մնացականյանի բացման խոսքը ՀՀ ԱԳՆ կենտրոնական ապարատի և օտարերկրյա պետություններում ՀՀ դիվանագիտական ծառայության մարմինների ղեկավարների ամենամյա համաժողովին // https://www.mfa.am/hy/speeches/2019/08/27/fm_opening_remarks/9782

¹⁵ Саргсян Д.О. Протестные движения в Армении в контексте трансформации гражданского сознания // Международная конференция студентов, аспирантов и молодых ученых “Ломоносов”: Сборник научных статей. – Ер.: Изд-во РАУ, 2019. С. 57.

¹⁶ Ачкасов В.А. Проблемы политики национальной идентичности в современном мире. С. 24.

¹⁷ Ачкасов В.А. Политика идентичности мультиэтнических государств в контексте решения проблемы безопасности. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2012. С. 66.

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Հայաստանի Հանրապետության Ազգային անվտանգության ռազմավարություն // <https://www.mfa.am/filemanager/Statics/Doctrinarm.pdf>
2. ԱԳ նախարար Չոհրաբ Մնացականյանի բացման խոսքը ՀՀ ԱԳՆ կենտրոնական ապարատի և օտարերկրյա պետություններում ՀՀ դիվանագիտական ծառայության մարմինների ղեկավարների ամենամյա համաժողովին // https://www.mfa.am/hy/speeches/2019/08/27/fm_opening_remarks/9782
3. Ачкасов В.А. Политика идентичности мультиэтнических государств в контексте решения проблемы безопасности. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2012.
4. Ачкасов В.А. Проблемы политики национальной идентичности в современном мире // Проблемы национальной идентичности в контексте современной глобализации: материалы международной научной конференции 3-4 ноября 2017г. – Ер.: 2017.
5. Ачкасов В.А. Этнополитология. М.: Издательство Юрайт, 2014.
6. Бауман З. Индивидуализированное общество. М.: Логос, 2002.
7. Иванов О. Американская стратегическая культура // Обозреватель-Observer. N 2, 2007.
8. Идентичность: личность, общество, политика. Энциклопедическое издание / Отв. Ред. И.С. Семенов / ИМЭМО РАН. М.: Издательство «Весь мир», 2017.
9. Нойман И. Использование “Другого”. Образы Востока в формировании европейских идентичностей. М.: Новое издательство, 2004.
10. Политическая идентичность и политика идентичности. Т. 2: Идентичность и социально-политические изменения в XXI веке/ отв. Редактор И. С. Семенов. М.: РОССПЭН, 2012.
11. Саргсян Д.О. Протестные движения в Армении в контексте трансформации гражданского сознания // Международная конференция студентов, аспирантов и молодых ученых “Ломоносов”: Сборник научных статей. – Ер.: Изд-во РАУ, 2019.
12. Саркисян О.Л. Армянская община России в контексте политики идентичности Российской Федерации и Республики Армения. // Армяне юга России: история, культура, общее будущее: Материалы III Международной научной конференции (г. Ростов-на-Дону, 30-31 мая 2018 г. [отв. ред. акад. Г.Г. Матишов]. Ростов-на-Дону, Издательство ЮНЦ РАН, 2018.
13. Саркисян О.Л. Культурный ресурс политики идентичности (на примере Армении) // Вестник РАУ: гуманитарные и общественные науки N 29 (N 2/2018).
14. Саркисян О.Л. Некоторые постулаты исследования национальной идентичности в контексте современных социально-политических и культурно-цивилизационных трансформаций. // Вестник РАУ: гуманитарные и общественные науки. N 23 (N 2/2016).
15. Семенов И.С. Политика идентичности // Идентичность: личность, общество, политика. Энциклопедическое издание / Отв. Ред. И.С. Семенов / ИМЭМО РАН. М.: Издательство «Весь мир», 2017.
16. Тишков В.А. Российский народ: книга для учителя. М., 2010.

Давид Саргсян

Студент 4-го курса кафедры политологии
Института права и политики РАУ

РЕЗЮМЕ

*Политика идентичности в Республике Армения
в контексте трансформации национальной идентичности*

В данной статье автор обращается к понятию “политика идентичности”, которое в армяноязычной литературе почти не используется. В дискурсе западной и русскоязычной конструктивистской парадигмы политической науки этот термин занимает особое место, зачастую отождествляясь с термином нациестроительство. Постулируется, что политика идентичности важна для Республики Армения как составляющая ее стратегического развития в контексте современных социально-политических трансформаций, с точки зрения развития политического и гражданского сознания.

Ключевые слова: политика идентичности, нациестроительство, идентичность, трансформация идентичности, национальная идентичность, этническая идентичность, гражданская идентичность.

David Sargsyan

4th Year Student of the Chair Political science,
Institute of Law and Politics RAU

SUMMARY

Identity policy in the Republic of Armenia in the context of transformation of the national identity

In this article, the author refers to the concept of identity policy, which is almost never used in Armenian-language literature. In the discourse of Western and Russian-speaking constructivist paradigm of political science, this term occupies a special place, often identified with the term nation-building. It is postulated, that the policy of identity is important for the Republic of Armenia as a component of its strategic development in the context of modern socio-political transformations, from the point of view of the development of political and civil consciousness.

Key words: identity policy, nation-building, identity, identity transformation, national identity, ethnic identity, civil identity.

Բնագիրը ներկայացվել է 03.02.2020թ.

Ընդունվել է տպագրության 07.02.2020թ.

Հոդվածը երաշխավորել է տպագրության (գրախոսել է) քաղաքական գիտությունների թեկնածու, Ն.Ա. Դումանյանը